

भारतीय स्त्री काल, आज आणि उद्या

संपादक

प्रा. डॉ. तुकाराम फिसफिसे

प्रा. डॉ. विश्वनाथ सूर्यवंशी

डॉ. तुकाराम रामराव फिसफिसे हे म.शि.प्र मंडळ, औरंगाबाद संचलित, श्री शिवाजी महाविद्यालय, परभणी येथे समाजशास्त्र विभाग प्रमुख म्हणून कार्यरत आहेत. ते मागील १३ वर्षांपासून पदवी व ११ वर्षांपासून पदव्युत्तर स्तरावर अध्यापन करत आहेत. त्यांनी आतापर्यंत अनेक आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय, राज्यस्तरीय चर्चासत्र, परिषदा व कार्यशाळेत सहभाग घेऊन आपल्या अभ्यासपूर्ण शोधनिबंधाचे वाचन केले आहे

तसेच समकालीन भारतीय समाज-समस्या आणि उपाय या विषयावर राष्ट्रीय परिषदेचे यशस्वी आयोजन केलेले आहे. आतापर्यंत त्यांचे विविध विषयांवरील ३० शोधनिबंध प्रकाशित झालेले आहेत. आतापर्यंत भारतीय सामाजिक समस्या, समकालीन भारतीय समाज -समस्या आणि उपाय, Recent Trends in Interdisciplinary Research या ISBN क्रमांक असलेल्या तीन ग्रंथाचे संपादन केले आहे. मागील ११ वर्षांपासून ते राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रमाधिकारी म्हणून कार्यरत असून त्यांना विद्यापीठाचा उत्कृष्ट कार्यक्रमाधिकारी पुरस्कार मिळाला आहे.

डॉ. विश्वनाथ माधवराव सूर्यवंशी हे म. शि.प्र.मंडळाच्या, श्री शिवाजी महाविद्यालय परभणी येथे समाजशास्त्र विषयाचे अध्यापनाचे कार्य करत आहेत. त्यांनी १४ वर्ष पदवी व ११ वर्ष पदव्युत्तर स्तरावर अध्यापन केले आहे. त्यांनी अनेक आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय, राज्य स्तरीय चर्चासत्र, परिषदा व कार्यशाळेत सहभागी होऊन आपल्या अभ्यासपूर्ण संशोधनाचे वाचन केले आहे. आजपर्यंत त्यांचे विविध विषयांवरील ३६

शोधनिबंध प्रकाशित आहेत. भारतातील सामाजिक चळवळी व यशवंतराव चव्हाण हे दोन ग्रंथ प्रकाशित आहेत. त्यांना विद्याभूषण पुरस्कार -२०१० व राष्ट्रीय एकात्मता पुरस्कार २०२२ असे दोन पुरस्कार मिळाले आहेत.

SNEHAL PUBLICATIONS
Publishers and Printers

ISBN 978-93-91998-09-7

₹ 395/-

9 789391 998097

भारतीय स्त्री

काल, आज आणि उद्या

:: संपादक ::

डॉ. तुकाराम फिसफिसे

डॉ. विश्वनाथ सूर्यवंशी

SNEHAL PUBLICATIONS

Parbhani-431401

PRINCIPAL
Adarsh Arts & Commerce College,
Desaiganj (Wadga) Dist.- Gadchiroli

अनुक्रमणिका

१. आत्मविश्वास निर्माण करणारी बुद्धकालीन स्त्री : पटाचारा थेरीचे योगदान डॉ. बालाजी मारूती गव्हाळे	८
२. 'स्त्री विनयभंग' समस्येचे समाजशास्त्रीय अध्ययन डॉ. चंद्रशेखर आर. भेजे	१६
३. महिला सबलिकरणाची संघस्थिती पत्रकार सुवर्णा थोरात-तांबारे	२३
४. स्त्री सुधारणा व कर्मवीर व्यंकटराव रणधीर आबासाहेब माणिकराव देशमुख	३१
५. कौटुंबिक हिंसाचार प्रियंका राजेंद्र आठे	३६
६. तमांशा क्षेत्रातील 'स्त्री' कलावंतांच्या जीवनावर प्रकाश टाकणारी कादंबरी : वैजयंता डॉ. बडुरे राजू सायना	४२
७. प्राचीन काळातील भारतीय स्त्रियांचा दर्जा डॉ. बावलगावे सी. एम.	५०
८. आधुनिक स्त्रीसमस्या वरील उपाययोजनांचे अध्ययन डॉ. प्रमिला हरीदास भुजाडे (गणवीर)	५४
९. कोविड १९ चा महिला वरील परिणाम शिवराणी भीमराव भुस्से	६३
१०. भारतीय समाजातील हुंडा समस्येच्या कारणांचा अभ्यास विक्रम लक्ष्मनराव भुतेकर	६६
✓ ११. महिला बचत गट आणि महिला सक्षमीकरण डॉ. विठ्ठल गोपा चव्हाण	७५
१२. भारतीय संविधान आणि स्त्रियांचे मुलभूत अधिकार : एक दृष्टीक्षेप आनेराव एम.एम.	८२
१३. घटस्फोट भारतीय समाजातील एक सामाजिक समस्या डॉ. सुर्यवंशी व्हि. एम.	८७
१४. महिला सक्षमिकरणात बचत गटाची भूमिका डॉ. हनुमान मुसळे	९२
१५. भारतीय समाजातील स्त्रिभ्रूनहत्या एक अभ्यास डॉ. एम. एफ. राउतराहे	९७
१६. भारतीय महिला आणि कौटुंबिक हिंसाचार डॉ. सुरेवाड संजय गंगाराम	१०३

भारतीय स्त्री : काल, आज आणि उद्या

११.

महिला बचत गट आणि महिला सक्षमीकरण.

प्रा. डॉ. विठ्ठल गोपा चव्हाण

समाजशास्त्र विभाग प्रमुख

आदर्श कला व वाणिज्य महाविद्यालय,

देसाईगंज (वडसा) जि. गडचिरोली

प्रस्तावना:

महिला बचत गट ही केवळ योजना नसून महिला सबलीकरण, महिला सक्षमीकरण आणि महिला सशक्तीकरणाची एक सुप्त क्रांतीकारी चळवळ बनलेली आहे. बचत गटामुळे महिलांमध्ये संघटनशक्ती, स्वविकास, व सामाजिक विकासाची जाणीव निर्माण झालेली आहे. ग्रामीण व शहरी समाजातील महिलांना समाजात मान, सन्मान, प्रतिष्ठा मिळवून देण्यासाठी, आधुनिक समाजातील महिलांचा सर्वांगीण विकास साध्य करण्यासाठी व महिलांना आर्थिकदृष्ट्या स्वावलंबी बनविण्यासाठी समाजात महिला बचत गटाच्या माध्यमातून महिला सक्षमीकरणाची प्रक्रिया सुरू करण्यात आलेली आहे. महिला बचत गटाच्या संकल्पनेतून महिला सक्षमीकरण ही चळवळ संपूर्ण जगात मोठ्या प्रमाणात फोफावत आहे. त्यामुळे समाजात महिलांच्या दर्जा व भूमिकांमध्ये बदल होऊन महिलांचे समाजातील स्थान उंचावण्यास मदत होत आहे.

२१ वे शतक महिलांच्या सवार्गीण विकास व उन्नतीसाठी महत्वपूर्ण ठरलेला आहे. महिलांच्या सन्मानासाठी संपूर्ण जगात ८ मार्च हा दिवस जागतिक महिला दिन म्हणून संपूर्ण देशात साजरा केला जातो. याचा मुख्य उद्देश म्हणजे महिलांप्रती असणारा प्रेम, जिव्हाळा, आपूलकी, साहनुभूती, असून सर्वच क्षेत्रात महिलांच्या उल्लेखनीय कार्याला प्रोत्साहन देणे होय. कारण स्त्री ही समाजाची जननी व आधारस्तंभ असून तिचे संरक्षण करणे ही समाजाची प्रमुख जबाबदारी आहे. सुदृढ व निरोगी समाजाची निर्मिती करण्यासाठी महिलांचे योगदान अतिशय महत्वाचे असते.

भारतात १९५१ पासून नियोजनबद्ध सामाजिक, आर्थिक विकास घडवून आणण्याचा प्रयत्न सुरू होऊन पंचवार्षिक योजनेच्या माध्यमातून दारिद्र्यनिर्मुलन योजना राबवून रोजगार निर्मितीवर भर देण्यात आलेला आहे. त्यानंतर देशात आधुनिकीकरणाची प्रक्रियेला सुरुवात झाल्यामुळे आज